

Тодор Г. Влайков

НАЙ-ПОСЛЕ РУСИТЕ ИДВАТ И У НАС

Наближава Коледа. Една сутрин, гледаме, аскерът, що е в хаджи Павловата керана, товари нещата си на кола. Колата тръгва. Тръгват след нея и войниците с пушки на рамо, задянали на гърбове кожени торби. Наредени четири по четири, те с бързи крачки се запътват надолу. Остава да зее широко отворената врата на празната сграда...

— Ами аскерът от Бакаджик?... — И покачвам се бързо в нашата отлукана над селото. Надзъртам из една пролука. Чадърите вече не се белеят. И някакво раздвижване става там. Вдига се навярно и той...

А надвечер се узнава, че и ония от нашенските турци, дето бяха останали да пазят своите къщи, и те заминали. Оставаме сега в селото сами. И чакаме ги сега вече тях, русите ги чакаме. Ех, веднъж да мине и тая нощ!...

Дома всички сме възбудени. Не сдържа ни. Похапваме по-ранко надве-натри, па си лягаме, та по-скоро да изтикаме нощта.

Унесен в дълбок сън, изведнъж сящам, някой ме буга. Сепвам се. Байко. «Стани, стани! — шепне плахо. — Стани, че нещо страшно има.» Скачам бързо. Чувам, откъм чичови Ифтимови се донасят раздирателни викове и нещо силно се блъска. Всички са изтръпнали от ужас. Разтрепервам се и аз. «Какво е това?» «Мълчи, мълчи!» — шушне мама. «Турци трябва да подпинат у чичови Ифтимови» — шепнешком казва байко. «Турци ли? Ами че нали те избягаха?» «Млъкте, да не додат и тук!» — сопва се шепнешком и тато. Спотайваме се. А блъскането и писъците откъм чичови Ифтимови продължават...

По едно време блъскането престава. Пресекнат и писъците. Дали не ще дойдат сега пък у нас? Тръпнем. И зачакваме с примрели от страх сърца... Никой не идва. Само далеч нейде се чува кучешки лай. Скоро и той замлъква. И всичко се спотайва. «Слава Богу, отмина ни и тая напаст!» — и мама благоговейно се прекръства. Прекръстваме се всички. Ала дълго още не можем да дойдем на себе си. Стоим като настръхнали и все сме нащрек...

Заспал съм чак към разсъмване. Ставам доста късно. Мама вече е прескокнала до чичови Ифтимови да разбере какво е било това блъскане и какъв е бил тоя писък... Турци дохождали наистина. Търсили у тях чичо Саво. Ходили по-напред у чичови Савови, тропали, блъскали, никой не отваря. Най-после изкъртват вратата и влизат вътре. Ала никого не намират. Дядо Мито, който бил останал да варди къщата, като видял, че ще изкъртят вратата, прехвърлил се през къщния прозорец в градината у бабини Тодаричини и там се спотаил в едно къше. Турците тарашували насам-нататък из къщи, разровили ковчези и сандъци — пари, види се, дирили. Не намерили. Дохождат тогава у чичови Ифтимови и почват да блъскат тяхната къщна врата. Искат

да излезе чичо Саво. «Няма го него тук» — обажда се чичо Ифтим. «Не, ватре е!» — и продължават да блъскат. Децата започват да пищят. А те все блъскат вратата и подпинат я с все сили. Но да я изкъртят не могли. Че здраво я били залостили чичови Ифтимови. Най-послед отиват си...

Узнава се напokon, че такива подпинания през тая нощ са правени в много чорбаджийски къщи. Нашенски турци били, дете подпинали. Върнали се нарочно да ограбят парите на по-имотните хора. Ала, изглежда, добър някой турчин обадил из селото за тоя замисъл на пакостниците и всички по-богати напушат домовете си и отиват да ношуват в по-сиромашки къщи. Чичо Саво с домочадието си бил се скрил у чичови Андрееви, които живеят сега в циганската махала. Тук-таме само лошите турци намират в къщи стопаните, които не били сколасали да се скрият, и съсипват ги от бой, дорде изкажат скритите си пари. Така бил смазан горе дядо Минко Кусичорбата. Тежко смазан е в долна махала и уйчо Койчо, маминият брат, който дълго след това лежа болен.

*

Заранта всичко се е притаило. Излизам до пътя. Нийде жив човек. Прибирам се в къщи. Тато е седнал пред огнището и неспокойно пуши лулата си. Мама шъта насам-нататък, ала, личи, и ней работата не върви в ред. Байко в собата нетърпеливо се разхожда от едното къоше до другото. Нетърпение обхваща и мене. Не ме сдържа на едно място. Излизам пак до пътя. Гледам, отгоре иде Амзата, стар един турчин. Малко приведен, подпира се на тояжката си и с тихи стъпки слиза надолу. Връщам се, та обаждам мами това. «Нали си няма ниде никого, клетникът — съжалява го тя, — останал е в село.»

Изведнъж нещо изтопурква из калдъръма на пътя. Изтичвам бързо към вратника. Амзата се връща отдолу някак развълнуван. Излязла е на пътя и невеста Димитрица. Разтревожена е и тя. «Кои, кои бяха, дете препригнаха с конете, Амза ага?» — пита тя турчина, който се спира задъхан. «Ами тие бяха мари, невесто...» «Кои тие?» «Московците, тие бяха.» «Московците ли?» — смайва се. «Московците!...» — извиквам и аз. Тръпки ме полазват. «Московците, зер! Познавам ги аз тях. Видял съм ги на Силистренското мораве [битка]. Тие са, тие!» И все тъй развълнуван, като стиска с разтреперана ръка тояжката, той продължи пътя си нагоре.

Наизлизват и други жени от махалата. Насъбират се и деца. «Московци, московци са дошле!» — с вълнение разправя невеста Димитрица. «Ония, дете изтопуркаха, московци ли са биле?» «Московци, ами!» «Московци, московци!» — възкликват всички.

Ала ето, отдалеч пак се зачува конски тропот. Задават се отдолу конници, които препускат силно. Всички се разбягваме. Аз изтичвам към нашия вратник и надзъртам из пролуката на портата. Дорде да ги зърна, бързо като хала прелетяват. Изприпквам веднага към горния вратник да видя накъде отидоха. Гледам, спрели се пред чушмата. Двамина са — с високи калпаци, с праметнати през гърба пушки, с по един дълъг маждрак в ръка... Пред тях е Боси Доко, дете седи в Горната улица. Затичвам се към там.

«Иест турок, братушка?» — пита един от конниците уплашения Боси Доко, който е свалил шапката си и я стиска под мишница цял разтреперан. «Що каеш?» — и гледа ги като замаян. «Турки, турки, има турки?» — намесва се другият. «Турки ли? Има... а-а, не, няма, няма...» — забърква се той. «Няма турки, няма» — додава и Ненко

Хаджипопов, изскочил запъхтян от тяхната къща. Наизлизат и други хора. Наизскачат и деца. «Ти турок?» — казва единият от конниците, като се навежда и дръпва феса от главата на моя другар Лукан Цеков, който се е спрял само до коня му, зазяпан в него.

«Аз ли? Не, не турок — уплашено дума Лукан. — Аз българин, христенин...» И кой знае как, дохожда му наум, та взема и се прекръства. «Ти болгар? Долой феска!» И конникът скъсва с ръка феса му и го захвърля на земята. Изведнъж всичките момчета, събрани наоколо, сваляме от главите си своите фесове и хвърляме ги и ние на земята. «Вот так, вот так, братушки!» — усмихнати одобряват московците. Па бутват конете си и като вихрушка запрепускват нагоре.

Аз изтичвам към дома и от вратника още: «Мамо, мамо, московците дойдоха, московците!» Мама излиза на отвода и като се показва зачудена: «Белким дойдоха?» «Дойдоха ами! На големи коне, с високи калпаци, с по един дълъг маждрак в ръка... Да ги видиш само...» «Видяхме ги и ние» — весело усмихнат се намесва байко, спрял пред буерията. «Видяхте ли ги?... Отде ги видяхте?» «Видяхме ги из прозореца...» Това като че попресеква моята възторженост. Но изведнъж се съвземам. «Ама аз ги чух и като приказват.» «Чу ги, а?» «Чух ги. Приказките им са разбират.» «Разбират ли са?» — учудва се мама. «Ще са разбират, не ще и дума, нали и те са славяне като нас» — пояснява байко, като слиза из стълбата и с бързи крачки се запътва към долния вратник. Затичвам след него и аз. Излизаме на пътя. Там са събрани вече много хора от махалата — мъже, жени, деца. Всички са весели и радостни и всички за русите, за московците, само приказват. «Аз ги видях с очите си!» — похвалям се някак гордо. «Де, де ги видя?» «Горе при чушмата.» «И аз ги видях там.» «И аз.» «И аз...» — завикват някои от момчетата. И заразправяме как изглеждат те.

Дотичва някой от доле. «На пазара има руси, много, много руси! Всички на коне.» «Да идем да ги видим.» «Да идем, да идем!» И ние, момчетата, заприпкваме надоле.

Гледаме, учител Симон се показва из техния вратник. Той е малко учуден. «Русите, учител Симоне, русите дойдоха!» «Русите ли?» Очите му светват. И тръгва и той с бързи стъпки надоле. «Феса си махни, учителю — думам аз. — Че на ония, дето са с фесове, русите им викат турки.» «Така ли?» — усмихва се той, па сваля феса от главата си и мушва го в джеба. Ние заприпкваме пак и го изпреваряме. Всякъде пред вратниците наизлезли хора. Всички са радостно изтръпнали.

Стигаме на пазара. Пълен е наистина с руски войници, все на коне, на едри коне. Високите им маждраци изглеждат отдалеч като гъста гора...

Наизлезли са от махалата жени и със светнали лица подават на русите хляб и разни неща за ядене. Лиловата механа е отворена и оттам изнасят половници и големи чаши с вино. А русите отвред все: «Спасибо, братушка! Здравствуй, братушка!» — и усмихнато и със задоволство поемат предлаганите им неща. А, слушам, и нашите хора, и те се обръщат към тях с «братушка»: «Заповядай, братушка! Вземи и това, братушка!» И повтарят все и те: «Здравствуй, братушка. Здравствуй, братушка!...»

Отстрани един русин с по-хубави дрехи от другите и с някакви лъскави ивици на рамената си, техен предводител, види се, нещо се разправя с двама-трима мъже. Приближавам се към тях. Нашите се мъчат да му отговорят, ала той все не може да ги разбере. Пристига гологлав и запъхтян и учител Симон. «Ела, даскале, ела, та са

разправи ти с него, че ние уж го разбираме, ама някак не върви.» Учител Симон се намесва. Русинът с лъскавите ивици го запитва и него нещо. Учител Симон се мъчи да му отговори на изкълчен български език. Русинът пак го не разбира. И учител Симон току го обръща на черковнославянски. «Так, так!» — казва русинът със задоволство. Той сега го разбира вече. И разправят се. Русинът вдига ръка към шапката си — благодари му. После се обръща към войниците и им извиква нещо. Войниците бързо се подреждат и усмиряват. Той сбутва коня си. Всички след него запрепускат надолу, па завиват из пътя за към Лъжене. Гледаме с възторг след тях, дорде се затулиха.

«Казаци са това!» — казва някой многозначително. «Казаци ли?» «Казаци. Че те вървят най-напред.» «С какви големи коне!» «Катани им викат тям.» «И с какви високи маждраци...» Всички сме в почуда. И изпълнени сме всички от радостен възторг.

Пред хаджи Петровия хан се прибират ония казаци, дето са били пръснати из селото. По-малка дружина са те. Слизат от конете и въвеждат ги в хана. Изглежда, ще останат в село.

«Знаете ли — извиква някой, току-що излязъл от хана, — че ватре има турски войници!» «Турски войници ли?» Оставаме изненадани. И втурваме се някои момчета в хана. Наистина — турски войници там. Лежат по земята. Отслабнали, с измъчени лица. Болни ще да са. Гледат плахо, безпомощно и жално, като че очакват своята смърт... Влизат неколцина казаци. «Турки?» «Турки, братушка, турки. Ама те са болни — обясняваме им ние. — Балн!» Казаците ги изглеждат съжалително, па ги вземат и пренасят ги на ръце в съседната стая, дето ги оставят да лежат.

Излизаме. Пред хана и по пазара пълно с хора. Всички сияят от радост. Тук и там се вижда някой казак. Заобиколили го мъже, жени, деца. Нещо му дават, нещо му приказват. Той се мъчи да ги разбере. И говори им на своя език. И след всяка дума и той, и те все: «Братушка, братушка...» Аз се спирам ту при една, ту при друга купчина, вглеждам се в мъжествените лица на казаците, вслушвам се в техните не твърде разбрани, ала сърдечно изказани думи. И все не ме съдържа да се застоя на едно място. Забързвам по едно време към дома да се похваля какво съм видял. А по пътя хора, хора — сякаш Великден! И всички весели, всички опиянени от радост...

На другия ден заранта ето че заклепват клепалата — и дървеното, и железното. Заклепват тържествено, като на голям празник. «Дали не ще има черкова зарад дохаждането на русите?» «Не, клепат да се събере народът, та да идем да посрещнем руската войска. Че вчера само няколко отряди казаци са дошли. Самата войска, тя сега щяла да доде.»

Стягаме се всички у дома. Аз ги изпреварвам и заприпквам с махленски другари към пазара. Пред хаджи Петровия хан и наоколо почерняло от свят — наизлязло е цялото село. Начело са свещениците, облечени в сърмените одежди, а пред тях деца със свещниците и херувимчетата и момци с черковните хоругви. Подире им и наоколо мъже, жени, моми, деца — краят им се не види! Момите носят в ръце китки от чемшир, здравец и сухо цвете.

Свещениците тръгват из пътя за към касабата [града]. Тръгва след тях и цялото множество. Аз се промъквам близо до свещениците. Стигаме на края на селото. Отминуваме го.

Отиваме по-далеч. Най-последно свещениците се заперат. Народът се струпва наоколо.

По пътя откъм касабата нищо се не вижда. По едно време отдалеч се долавя особен шум, равномерен, някакъв тропот. И след малко на далечния завой се показва началото на движуща се маса. «Войската, войската! Руската войска.» Става едно размърдане...

Ето я, приближава. Виждат се гъстите редове на войниците, всички с пушки на рамо. Ясно се чува вече мерният тропот на стъпките им по замръзалия път. А нататък, додето ти очи стигат, само пушки, пушки... Ту се издигат, ту се снишават. Пред войската върви строен възрастен мъж без пушка, с дълга сабля отстрани и с лъскави ивици на рамото — предводителят. Изглежда важен и сериозен. Зад него неколцина още също с такива лъскави неща на раменете. Като дохожда до свещениците, излезли наред пътя, предводителят се спира. Спира се и войската.

Дядо поп Кирил, който е начело на свещениците, издига кръста, що държи в ръката си, и развълнуван:

«Благословен гръдий во имя Господне! — После с развълнуван глас: — Добря дошле, спасители наши...»

Големецът сваля шапка, прекръства се и целува издигнатия кръст, па целува и ръката на дядо попа. Казва и той няколко думи. Сетне се обръща назад към войниците и извиква нещо. Веднага проехтява гръмогласно «Ура-а-а!», подхванато от цялата войска. Народът, сепнат изпърво от тоя гръмовен възклик, който за първи път чува, неусетно се увлича и подема го и той. И целият кър еква от въодушевано и непрекъснато: «Ура-а-а!...»

Сред тоя възторг излиза една мома и подава китка цвете на предводителя. Той благодари усмихнато, като вдига ръка към шапката си. Обръща се после, дава пак някакъв знак на войниците и тръгва. Народът се раздвоява и прави път на войската. А момите почват да хвърлят цветя върху войниците. Едно тържество, невиджано дотогава по своята величественост и по своето въодушевление!...

Прибирам се дома. Мама, която също е била на тържествената среща, не може да изкаже почудбата си. Нейното лице е озарено от неизказано щастие. Тя плаче от радост и умиление. Тато и байко също са озарени от възторжено чувство и очите им светят.

Тодор Г. Влайков. Преживяното. Част втора. V. Освобождението. III) Най-последно русите идват и у нас. С. БП. 1985, с. 246—254.

© 2001—2005. **Православна беседа**. Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.